

System rachunkowości funduszy inwestycyjnych otwartych a model systemu rachunkowości według Elżbiety Burzym

*MIROSLAW JEŻOWSKI**

Streszczenie

Celem artykułu jest uzyskanie odpowiedzi na pytanie, czy model systemu rachunkowości opracowany przez E. Burzym może znaleźć zastosowanie w opisie i analizie systemu rachunkowości funduszy inwestycyjnych otwartych (FIO). W tym obszarze przeprowadzono rozumowanie w przedmiocie ścisłego powiązania bieżącego funkcjonowania funduszy inwestycyjnych otwartych z nadzorem państwowym i wynikającym z tego faktu wpływem na charakter samego systemu rachunkowości FIO, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii funkcjonalnych. W dalszej części opracowania wykazano, że wyodrębnienie systemu rachunkowości funduszy inwestycyjnych nie ma charakteru w pełni autonomicznego względem rachunkowości jako takiej i jest uwarunkowane przede wszystkim sprawami legislacyjnymi. Przeprowadzono również szczegółowe analizy w zakresie możliwości zastosowania modelu E. Burzym jako wyczerpującego narzędzia opisu systemu rachunkowości FIO.

Słowa kluczowe: fundusze inwestycyjne otwarte, system rachunkowości, funkcje systemu rachunkowości, nadzór państwowy, nadzór nad rynkiem funduszy inwestycyjnych otwartych.

Abstract

Accounting for open-end investment funds in the context of Elżbieta Burzym's model of the accounting system

The purpose of the article is to find the answer to the question of whether the model of the accounting system developed by E. Burzym can be used in the description and analysis of the accounting system of open-end investment funds (FIO). The reasoning on the close relationship of the ongoing functioning of FIO with the state supervision and the resulting impact on the character of the accounting system of FIO with special emphasis on functional perspective has been carried out. In following discourse it is shown that the separation of the accounting system of FIO is not fully autonomous with respect to accounting as such and is primarily caused by legislative issues. Also, a detailed analysis of the applicability of E. Burzym's model as a tool of description of the accounting system of FIO is presented.

Keywords: open-end investment funds, accounting system, functions of accounting system, state supervision, supervision over the market of open investment funds.

* Dr Mirosław Jeżowski, Akademia Leona Koźmińskiego, m.jezowski@gmail.com

Wstęp

Analiza zagadnień związanych z teorią rachunkowości oraz jej rozwojem, inicjowanym niejednokrotnie przez pojawianie się nowych wyzwań i rozwiązań w gospodarce, stanowi przyczynek do tworzenia właściwej i spójnej bazy metodologicznej dla samej rachunkowości. Ważnym i innowacyjnym wyzwaniem ostatnich czasów dla rachunkowości w Polsce jest niewątpliwie pojawienie się i dynamiczny rozwój szczególnej kategorii podmiotów gospodarujących, jakimi są fundusze inwestycyjne otwarte. Istotne w tym kontekście wydaje się określenie, na ile rozwiązania szczegółowe zastosowane w odniesieniu do wskazanej kategorii podmiotów znajdują swoją bazę odniesienia w dorobku teoretycznym w obszarze samej rachunkowości.

Mając to na uwadze, celem niniejszego artykułu jest wykazanie, że klasyczny model systemu rachunkowości stworzony przez E. Burzym (model E. Burzym) może znaleźć zastosowanie w opisie systemu rachunkowości funduszy inwestycyjnych otwartych (FIO). Podstawowym kryterium dotyczącym kwestii zastosowania powyższego modelu jest jego ewentualna kompletność w opisie systemu rachunkowości FIO. Innymi słowy, możliwość zastosowania omawianego modelu do opisu systemu rachunkowości FIO będzie zweryfikowana pozytywnie wówczas, gdy każdy element tego systemu będzie mógł zostać kompleksowo opisany przez model; przy tym nie zostałyby zidentyfikowane żadne luki czy obszary niemieszczące się w modelu. Głównym pytaniem badawczym, jakie należy postawić w tym kontekście, jest, czy model E. Burzym rzeczywiście znajduje zastosowanie do opisanego systemu rachunkowości FIO.

Odpowiedź na tak sformułowane pytanie podstawowe będzie możliwa po udzieleniu odpowiedzi na kilka pytań szczegółowych. Przede wszystkim na pytanie, czy funkcjonowanie FIO jest zdeterminowane przez fakt, że są to podmioty poddane nadzorowi państwowemu. Fakt ten pośrednio wpływa również na charakter samego systemu rachunkowości FIO, przede wszystkim w ujęciu funkcjonalnym, tym samym będzie on istotny dla poprawnego przeprowadzenia rozumowania w obszarze objętym podstawowym pytaniem badawczym.

Kolejnym pytaniem szczegółowym jest kwestia dotycząca merytorycznej słuszności posługiwania się określeniem „system rachunkowości funduszy inwestycyjnych otwartych” w kontekście postulatu E. Burzym o wieloaspektowej elastyczności samego systemu rachunkowości.

Ostatnie pytanie szczegółowe odnosi się do kluczowego zagadnienia zgodności pomiędzy systemem rachunkowości FIO a modelem tegoż systemu w ujęciu E. Burzym. Odpowiedzi na tak sformułowane pytania badawcze stanowią hipotezy badawcze.

Pierwsza z tychże hipotez brzmi: funkcjonowanie funduszy inwestycyjnych otwartych jest zdeterminowane przez fakt, że są to podmioty poddane nadzorowi państwowemu, co pośrednio wpływa również na charakter samego systemu rachunkowości tych podmiotów, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii funkcjonalnych powołanego systemu rachunkowości.

Hipoteza druga wskazuje, że wyodrębnienie systemu rachunkowości funduszy inwestycyjnych nie ma charakteru w pełni autonomicznego względem rachunkowości jako takiej i uwarunkowane jest przede wszystkim kwestiami legislacyjnymi.

Ostatnia hipoteza najpełniej nawiązuje do podstawowego pytania badawczego i wskazuje, że model rachunkowości E. Burzym może zostać zastosowany jako wyczerpujące narzędzie opisu systemu rachunkowości funduszy inwestycyjnych otwartych.

Zastosowane w odniesieniu do wszystkich powyższych hipotez metody badawcze to analiza literatury, materiałów udostępnianych przez Komisję Nadzoru Finansowego (KNF) na stronie internetowej oraz przepisów prawa.

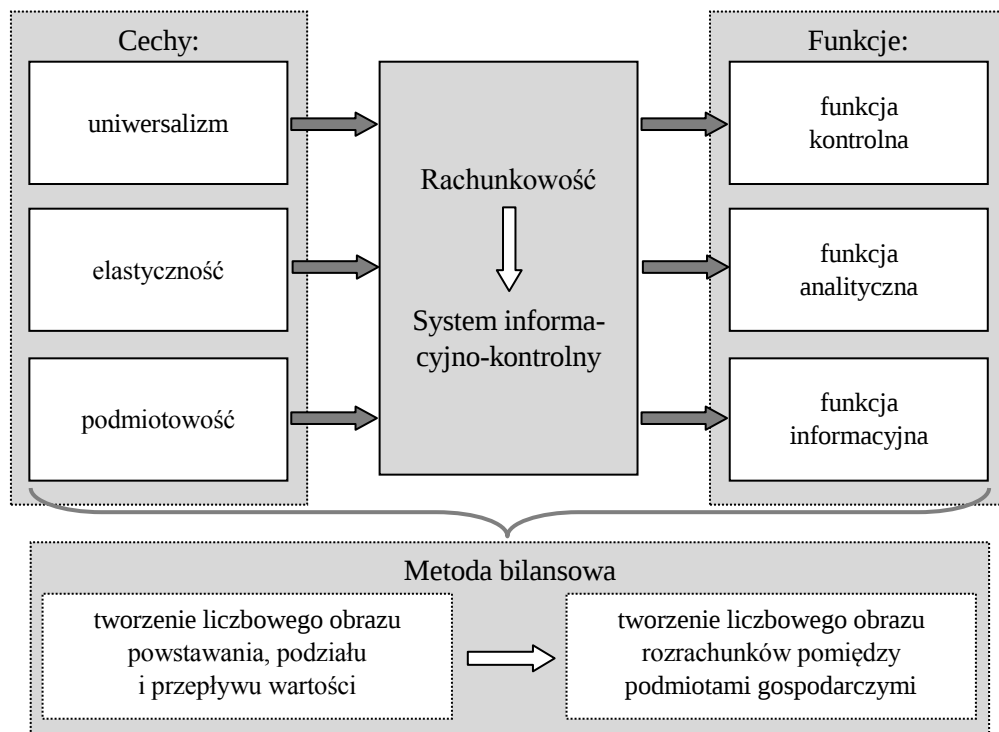
1. Model systemu rachunkowości w ujęciu E. Burzym

Systemowy charakter rachunkowości, w ramach którego definiuje się rachunkowość jako system i przypisuje mu określone zdania (funkcje), można uznać za powszechnie uznane podejście w prowadzonych badaniach i rozważaniach. Struktura wewnętrzna i uporządkowanie systemu rachunkowości powinny odzwierciedlać specyfikę jego funkcji. Przez ich pryzmat możliwe bowiem staje się wyodrębnienie zadań, jakie pełni rachunkowość oraz odnalezienie wewnętrznej logiki samego systemu.

Na podbudowie tak pojmowanej rachunkowości można rozpatrywać również, będący zasadniczym przedmiotem niniejszych rozważań, model rachunkowości E. Burzym. Ogólną koncepcję tego modelu zaprezentowano na rysunku 1.

Elżbieta Burzym, w ramach zaproponowanego modelu, definiuje rachunkowość jako „uniwersalny, elastyczny, podmiotowy system informacyjno-kontrolny, zdeteminowany metodą bilansową, która jest nierozzerwalnie z nim związaną metodą poznawczą, umożliwiającą tworzenie liczbowego obrazu powstawania, podziału i przepływu wartości oraz wynikających stąd rozrachunków pomiędzy podmiotami gospodarczymi” (Burzym, 1980, s. 13). Autorka zwraca przy tym uwagę, że podaną przez siebie definicję rachunkowości oparła na krytycznej analizie „dotychczasowego dorobku teorii”, a także na wielu wnioskach wynikających „z wieloletnich doświadczeń praktyki” (Burzym, 1980, s. 13). Takie podejście pozwala na zaryzykowanie wniosku, że przedstawiona definicja stanowi syntezę teorii rachunkowości z uwarunkowaniami praktyki, wskazując na wagę praktycznych aspektów rachunkowości i ich wpływ na stopniową syntezę teorii tejże rachunkowości (por. również A.C. Littleton).

Wskazując, że system rachunkowości jest uniwersalny, autorka uwypukla jego zdolność dostosowywania się do specyfiki i warunków działania każdego podmiotu gospodarującego oraz zdolność do równoległego pełnienia różnych funkcji i zadań szczegółowych wyodrębnionych w ramach celu ogólnego. Odnosząc się do ewidencyjnego charakteru systemu rachunkowości, E. Burzym odnajduje jego uniwersalizm w zdolności dostosowywania się do różnych form i technik ewidencyjnych (Burzym, 1980, s. 14). Ponadto autorka postrzega ważny aspekt uniwersalizmu rachunkowości, jakim jest „przydatność do wykorzystania w tworzeniu liczbowego obrazu, tak w ujęciu retrospektywnym, jak i prospektywnym” (Burzym, 1980, s. 14).

Rysunek 1. Ogólny model systemu rachunkowości w ujęciu E. Burzym

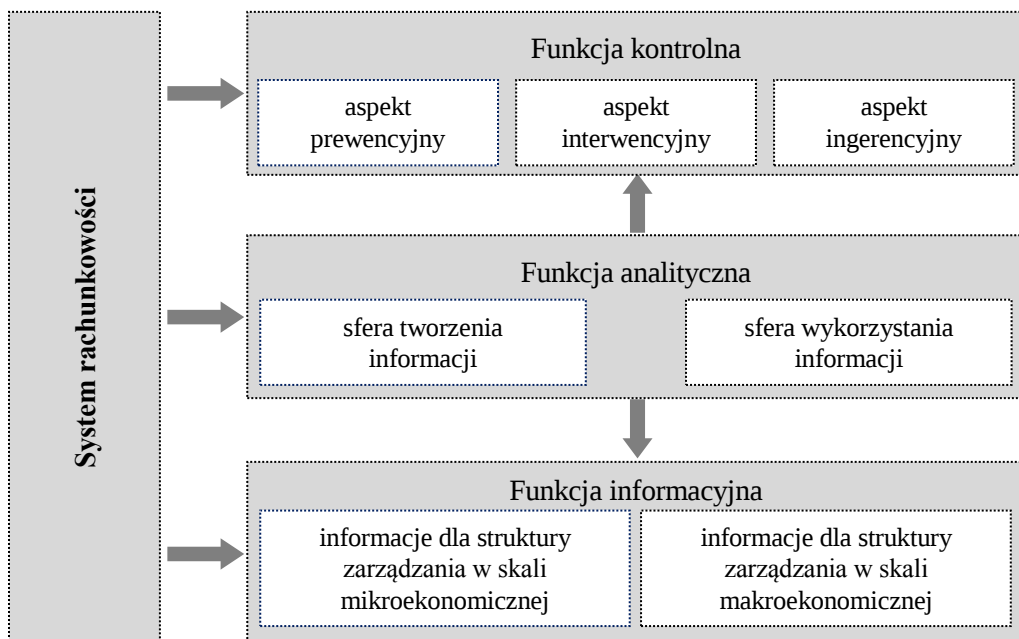
Źródło: opracowanie własne na podstawie Burzym (1980).

Cechę, jaką jest elastyczność systemu rachunkowości, E. Burzym wiąże bezpośrednio z jej elastycznością i dzieli na elastyczność podmiotową i przedmiotową (Burzym, 1980, s. 16). Przez elastyczność podmiotową autorka rozumie możliwość stosowania rachunkowości w każdym podmiocie gospodarującym niezależnie od jego wielkości oraz zdolności dostosowywania tego systemu do wszelkich procesów rozwojowych przejawiających się w tym podmiocie. Z kolei pod pojęciem elastyczności przedmiotowej przekazuje E. Burzym refleksje odnoszące się do możliwości dowolnego w gruncie rzeczy rozszerzania zakresu przedmiotu ewidencji, związanego zazwyczaj z rozszerzaniem się zakresu przedmiotowego działalności podmiotu gospodarującego oraz pogłębiania stopnia szczegółowości przedmiotu ewidencji i dostosowywania go do potrzeb określonych szczeblu zarządzania (Burzym, 1980, s. 16).

Podmiotowość systemu rachunkowości pojmuje badaczka przez pryzmat hierarchicznej struktury gospodarki narodowej (Burzym, 1980, s. 17). Za podstawę zaś podmiotowego rozgraniczenia działalności gospodarczej uznaje takie kryteria, jak własność czy dysponowanie. W tym kontekście podkreśla możliwość agregowania danych z rachunkowości na poszczególnych szczeblach hierarchii, co umożliwia tworzenie obrazów gospodarki narodowej w rozmaitych przekrojach.

Wiążąc system rachunkowości ściśle z metodą bilansową, E. Burzym wskazuje, że daje ona możliwość przyczynowo-skutkowego rozpatrywania zjawisk gospodarczych (Burzym, 1980, s. 17). Badaczka podkreśla takie walory tej metody, jak zapewnienie wewnętrznej spójności, samokontroli i bilansowania się wielkości występujących w systemie rachunkowości. W tym kontekście metoda ta, zgodnie z koncepcją E. Burzym, pozwala na analizę przebiegu i rezultatów zdarzeń ujmowanych równocześnie i równoległe w przekroju rzeczowym i finansowym oraz przedmiotowym i podmiotowym. Autorka podkreśla, że dzięki metodzie bilansowej rachunkowość dostarcza informacji liczbowych dotyczących tworzenia wartości, jej przepływu w ujęciu przedmiotowym, przepływu i podziału tej wartości pomiędzy podmiotami gospodarującymi, a także stanu majątkowego i finansowego podmiotu na określony moment czasowy (Burzym, 1980, s. 18).

Rysunek 2. Podział i cechy funkcji systemu rachunkowości w modelu E. Burzym

Źródło: opracowanie własne na podstawie Burzym (1980).

Określając rachunkowość mianem „systemu informacyjno-kontrolnego”, definiuje autorka jego podstawowe zadania, wyodrębniając w tym kontekście jego podstawowe zadania: funkcję kontrolną i informacyjną (Burzym, 1980, s. 14). Podział ten jest spójny z wskazanymi powyżej epitetami nadającymi szczególny sens systemowi rachunkowości w gospodarce narodowej. Niejako w uzupełnieniu do powyższych zadań badaczka wyodrębnia funkcję analityczną jako wspomagającą dla funkcji

informacyjnej oraz ściśle powiązaną z funkcją kontrolą. Rozważania na temat powyższych funkcji mają w ujęciu E. Burzym charakter analityczny i polegają w szczególności na dekompozycji tych funkcji celem dokładnego opisu ich wyodrębnionych aspektów tudzież części składowych.

Opisując funkcję informacyjną rachunkowości, autorka wskazuje, że stanowi ona „dostarczanie informacji dla potrzeb zarządzania” (Burzym, 1980). Badaczka podkreśla również zróżnicowanie w zakresie potrzeb informacyjnych różnych szczebli zarządzania, występujące zarówno w skali mikroekonomicznej, jak i makroekonomicznej. Informacje tworzone przez rachunkowość na potrzeby zarządzania wiąże E. Burzym ściśle z właściwymi dla nich urządzeniami ewidencyjnymi oraz procesem prezentowania w okresowych sprawozdaniach. Autorka podkreśla ekonomiczny charakter danych liczbowych umieszczanych w tych sprawozdaniach, wskazując także na konieczność dalszej, „odpowiedniej interpretacji na podstawie analizy” (Burzym, 1980).

Bazując na tym stwierdzeniu, wyodrębnia ona dodatkową funkcję rachunkowości, określając ją mianem funkcji analitycznej. Funkcję analityczną systemu rachunkowości E. Burzym wiąże ściśle z funkcją informacyjną, jako funkcję wspomagającą, oraz z funkcją kontrolną. Związków z funkcją informacyjną upatruje badaczka zarówno w sferze tworzenia, jak i wykorzystania informacji.

Odnosząc się do sfery tworzenia informacji, autorka wskazuje, że jest ona ściśle powiązana z procesami poznawczymi w zakresie „poznawania mechanizmu powstawania zjawisk gospodarczych, w odpowiednim interpretowaniu treści, przyczyn i skutków pojedynczych zdarzeń” oraz ich grupowaniu w „przekroju czasowym, przedmiotowym i podmiotowym” (Burzym, 1980, s. 15). W obszarze sfery wykorzystania informacji podkreśla E. Burzym konieczność takiego odzwierciedlania działalności przedsiębiorstwa, aby możliwe było obserwowanie związków występujących pomiędzy rezultatami działalności gospodarczej a czynnikami je kształtującymi (Burzym, 1980, s. 15).

Przez funkcję kontrolną rozumie autorka stosowanie właściwych dla rachunkowości „metod zbierania, weryfikowania, akceptowania, porządkowania i archiwizowania dokumentów źródłowych, które leżąc u podstaw wszelkich zapisów umożliwiają sprawdzanie ich wiarygodności, kompletności i bezbłędności” (Burzym, 1980). Omawiana koncepcja funkcji kontrolnej rachunkowości łączy ją ściśle z istotą metodologii samej rachunkowości, kwestiami dokumentowania zapisów na urządzeniach ewidencyjnych oraz jej wiarygodności. Tym samym zapewnione są wewnętrzna spójność i poprawność funkcjonalna systemu rachunkowości, co gwarantuje między innymi właściwe jego funkcjonowanie chociażby w procesie realizowania funkcji informacyjnej.

Oprócz powyższych związków za istotne w komentowanej definicji należy uznać wyodrębnienie i dokładną systematykę społecznego aspektu tej funkcji, podkreślającego rolę i wagę rachunkowości w życiu gospodarczym. Wydaje się to pochodną uznania rachunkowości za naukę społeczną, ze wszelkimi tego konsekwencjami znajdującymi, jak widać, również swoje odzwierciedlenie w sposobie definiowania

funkcji kontrolnej. Ponadto autorka wyodrębnia trzy aspekty oddziaływania funkcji kontrolnej rachunkowości w zakresie ochrony mienia społecznego: prewencyjny, interwencyjny i ingerencyjny (Burzym, 1980, s. 15).

Prewencją określa autorka działania ograniczające przestępczość czy niegospodarność. Przez interwencję rozumie uczestniczenie rachunkowości w sterowaniu procesami gospodarczymi. Za ingerencję uznaje zaś współudział rachunkowości w ujawnianiu strat spowodowanych w szczególności przestępczością.

Mając na uwadze przeprowadzony powyżej przegląd piśmiennictwa i w ten sposób zarysowaną podbudowę teoretyczną, możliwe teraz staje się przejście do kwestii dowodzenia pierwszej z postawionych hipotez. Ze względu na fakt, że odnosi się ona bezpośrednio do zagadnienia nadzoru nad rynkiem funduszy inwestycyjnych otwartych i jego wpływu na system rachunkowości, niezbędne jest osadzenie rozważań w kontekście nadzorczym.

2. Cechy nadzoru nad rynkiem funduszy inwestycyjnych otwartych

Przegląd literatury dotyczącej nadzoru jako takiego prowadzi do wniosku, że co do zasady obejmuje on, w relacji hierarchicznej nadzorcy *versus* podmiot nadzorowany, obszar obserwacji oraz czynnik kierowania za pomocą odpowiednio sformułowanych dyrektyw (Kałużny, 2008, 1997; Marecki, 1989; Starościak, 1989; Klimas, 1985; Boć, 2003; Mroczkowski, 2011; Jędrzejewski, 2000; Homplewicz, 1976; Dawidowicz, 1970; Bigo, 1964; Sylwestrzak, 2004). W literaturze dotyczącej aspektów funkcjonalnych nadzoru wskazuje się, że można pojęcie to rozpatrywać *sensu stricto*, jako nadzór bieżący wyposażony w możliwość stosowania środków korygujących bądź *sensu largo*, rozszerzając poprzednie ujęcie o proces tworzenia i organizacji podmiotów podlegających nadzorowaniu (Fedorowicz, 2013). W tym ujęciu podkreśla się, że uprawnienia nadzoru można podzielić na licencyjne, kontrolne i regulacyjne oraz że oprócz tego nadzorca ma możliwość stosowania wiążących środków korygujących lub sankcyjnych (Fedorowicz, 2013). Wskazuje się także, że powyższe aktywności nadzorcze można grupować w różnych przekrojach, uzyskując podział na: „działalność licencyjną, zarządzanie kryzysowe, sankcjonowanie przekroczenia norm nadzorczych (...), nadzór ostrożnościowy” (Fedorowicz, 2013).

Wskazuje się również podział nadzoru na cztery funkcje: licencyjną (wydawanie zgód), regulacyjną (tworzenie wytycznych nadzorcy dla nadzorowanego), kontrolną oraz dyscyplinującą (sankcje) (Daniluk, Niemierka, 2005). W tym ujęciu funkcję kontrolną nadzoru definiuje się raczej jako zarówno kontrole w podmiotach nadzorowanych, jak i działania analityczne (Daniluk, Niemierka, 2005).

W podobnym duchu, aczkolwiek w sposób dosyć redukcjonistyczny w stosunku do powyższych, charakteryzuje aspekty funkcjonalne S. Kałużny. Autor wskazuje następującą ich systematykę (Kałużny, 2008):

- prewencja – obejmująca obowiązek uzgodnienia *ex ante* planowanych decyzji przez podmiot nadzorowany z podmiotem nadzorującym;
- nadzór następczy – obejmujący prawo podmiotu nadzorującego do zmian *ex post* w zakresie decyzji podejmowanych przez podmiot nadzorowany;
- represja – stanowiąca uzupełnienie obu powyższych form nadzoru, obejmująca przy tym prawo do wyciągania konsekwencji przez podmiot nadzorujący wobec podmiotu nadzorowanego.

Analogicznie dzieli się tzw. czynności kontrolne w ramach różnie rozumianych koncepcji systemów kontroli wewnętrznej (np. w Zasadach ramowych kontroli wewnętrznej COSO; Moeller, 2011). W tym zakresie zidentyfikowano niekonsekwencję w rozróżnianiu kontroli i nadzoru (w ramach COSO używane jest pojęcie „kontrola” w rozumieniu szerokim, odpowiednim dla pojęcia „nadzór”). Przywołane powyżej czynności dzieli się w COSO na: zapobiegawcze, korygujące i dochodzeniowe (Moeller, 2011). Podział ten z definicyjnego punktu widzenia jest spójny z tym podawanym przez S. Kałużnego (2008).

W tym kontekście należy jednocześnie wskazać, że pojęcia „kontrola” i „nadzór” nie są do końca identyczne. Pojęcie nadzoru jest definiowane w literaturze jako szersze od samej kontroli, poprzez fakt zawierania również narzędzi korygowania istniejącego stanu rzeczy (Bogacz-Miętka, 2011). W związku z tym analiza prowadzi do uwypuklenia obszarów funkcji kontrolnej rachunkowości tożsamych z pojęciem kontroli, a tym samym do osadzenia systemu rachunkowości w obszarze właściwym siatce pojęciowej nadzoru.

Mając powyższe na uwadze, można zauważyć analogie pomiędzy trójdzielnym charakterem nadzoru, a ujęciem istoty funkcji kontrolnej rachunkowości w modelu E. Burzym. Głębsze porównanie obu siatek pojęciowych, na podstawie analizy wybranych pozycji literatury reprezentujących określone modele opisu nadzoru, z modelem E. Burzym (aspekty funkcji kontrolnej rachunkowości) zostało zaprezentowane w ta-beli 1.

Tabela 1. Porównanie struktury pojęcia nadzoru z aspektami funkcji kontrolnej rachunkowości w modelu E. Burzym

Wyszczególnienie	Prewencja	Interwencja	Ingerencja
Model systemu rachunkowości E. Burzym	Czynności zachowawcze i zapobiegawcze, ograniczające rozmiary przestępczości i niegospodarności	Włączanie się rachunkowości w tok zdarzeń związanych z przebiegiem procesów gospodarczych i uczestniczenie w sterowaniu tymi procesami	Współdział rachunkowości w ujawnianiu strat spowodowanych przestępczością, niedbalstwem i niegospodarnością

Wyszczególnienie	Prewencja	Interwencja	Ingerencja
Model nadzoru w ujęciu M. Fedorowicz	Uprawnienia licencyjne	Uprawnienia kontrolne i regulacyjne	Uprawnienia do stosowania środków korygujących lub sankcyjnych

Nadzór w ujęciu R. Mroczkowskiego	Instrumenty prewencyjne	Instrumenty korygujące	
-----------------------------------	-------------------------	------------------------	--

Model nadzoru w ujęciu D. Daniluka i S. Niemierki	Funkcja licencyjna	Funkcja regulacyjna i kontrolna	Funkcja dyscyplinująca
	Wydawanie zgód i zezwoleń	Tworzenie wytycznych nadzorcy dla nadzorowanego, działania analityczne i przeprowadzanie kontroli	Stosowanie sankcji

Model nadzoru w ujęciu S. Kałużnego	Prewencja	Nadzór następczy	Represja
	Obowiązek uzgodnienia <i>ex ante</i> planowanych decyzji przez podmiot nadzorowany z podmiotem nadzorującym	Prawo podmiotu nadzorującego do zmian <i>ex post</i> w zakresie decyzji podejmowanych przez podmiot nadzorowany	W tym prawo do wyciągania konsekwencji przez podmiot nadzorujący wobec podmiotu nadzorowanego

COSO	Czynności zapobiegawcze	Czynności dochodzeniowe	Czynności korygujące
------	-------------------------	-------------------------	----------------------

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Burzym (1980); Fedorowicz (2013); Mroczkowski (2011); Daniluk, Niemierka (2005); Kałużny (2008); Moeller (2011).

Powyższe analogie mogą prowadzić do stwierdzenia, że system rachunkowości w ujęciu E. Burzym jest w swojej kontrolnej istocie determinowany częściowo poprzez związki z nadzorem. Platformą łączącą rachunkowość z nadzorem jest w takim ujęciu funkcja kontrolna, choć nie można wykluczyć również innych, pośrednich związków.

Mając powyższe na uwadze i przechodząc do charakterystyki nadzoru na rynku FIO, niezbędne staje się opisanie jego poszczególnych obszarów oraz roli podmiotów tego rynku w procesie nadzorczym. Analiza obowiązujących przepisów prawa (ustawa o funduszach inwestycyjnych) skłaniają do wniosku, że występują trzy takie obszary:

- pierwszy dotyczy kwestii reglamentacji dostępu podmiotów do rynku FIO oraz zmian w niektórych obszarach działania, poprzez rozbudowany system zezwoleń i zgód, również o charakterze administracyjnoprawnym;

- drugi związany jest z bieżącym funkcjonowaniem odpowiednio licencjonowanych podmiotów na rynku FIO i obejmuje wiele działań nadzorczych o charakterze zapobiegawczym, takich jak w szczególności raportowanie do organu nadzoru czy bieżąca korespondencja oraz kontrole w siedzibach podmiotów nadzorowanych;
- obszar ostatni ma zdecydowanie charakter represyjny i wiąże się z nakładaniem kar, zawiadomieniami do prokuratury, wraz z cofnięciem wydanej wcześniej zgody bądź udzielonego zezwolenia włącznie.

Jak łatwo zauważyć, również w obszarze nadzoru wyodrębnionego podmiotowo w odniesieniu do sektora FIO obserwowalny jest opisany wcześniej podział wewnętrzny, umożliwiający nawiązanie do zadań systemu rachunkowości w modelu E. Burzym. Głębsze wykazanie prawdziwości powyższego stwierdzenia w odniesieniu do systemu rachunkowości funduszy inwestycyjnych w obszarze związków z nadzorem wymaga jednak przeprowadzenia dodatkowej analizy, której ogólny schemat wraz ze szczegółowymi pytaniami badawczymi został zawarty w tabeli 2.

Tabela 2. Zakres analizy związków metodologicznych rachunkowości funduszy inwestycyjnych otwartych z nadzorem

Aspekty nadzoru Ujęcia	Aspekt prewencji	Aspekt interwencji	Aspekt Ingerencji
Funkcjonalne	(1) W jakim stopniu system rachunkowości wspiera nadzór w postępowaniach licencyjnych?	(3) Czy i na ile metodologia systemu rachunkowości determinuje rozpoznawanie nieprawidłowości na rynku funduszy inwestycyjnych otwartych?	(6) Czy metodologia systemu rachunkowości stanowi wsparcie dla dowodzenia naruszeń w postępowaniach administracyjnych?
Ilościowe	(2) Jaka jest liczba przypadków, w których w prowadzonych postępowaniach licencyjnych wykorzystywane są dokumenty z systemu rachunkowości?	(4) Jaki jest udział informacji przekazywanych do nadzoru, pochodzących z systemu rachunkowości, w ogólnej masie przesłanych danych? (5) Czy i w jakim stopniu system rachunkowości wspiera postępowania kontrolne?	(7) Jaki jest udział sankcji związanych z systemem rachunkowości w ogólnej strukturze sankcji?

Źródło: opracowanie własne.

Wyniki przeprowadzonego badania w przekroju powyższych pytań badawczych zostały zaprezentowane poniżej.

(1) W jakim stopniu system rachunkowości wspiera nadzór w postępowaniach licencyjnych?

(2) Jaka jest liczba przypadków, w których w prowadzonych postępowaniach licencyjnych wykorzystywane są dokumenty z systemu rachunkowości?

W celu uzyskania odpowiedzi na powyższe dwa pytania badawcze, zastosowano metodę analizy krytycznej literatury i obowiązujących przepisów prawa, posilając się również materiałami opublikowanymi przez Komisję Nadzoru Finansowego (KNF) na jej stronie internetowej oraz w Dzienniku Urzędowym. Wyniki przedmiotowej analizy zaprezentowano poniżej.

Pytanie (1) ma zdecydowanie jakościowy charakter, a metoda badawcza odpowiednia dla celu udzielenia na nie prawidłowej odpowiedzi obejmuje przede wszystkim analizę krytyczną przepisów prawa. W tym akurat aspekcie analiza dotyczyła przepisów ustawy o funduszach inwestycyjnych oraz przepisów wykonawczych wydanych na jej podstawie. Syntetycznie ujęte obszary wspomagane bądź determinowane przez system rachunkowości, zidentyfikowane na podstawie analizy przepisów ustawy o funduszach inwestycyjnych, są w szczególności następujące:

- oświadczenia atestacyjne biegłego rewidenta do systemu zarządzania ryzykiem;
- oświadczenia atestacyjne biegłego rewidenta do prospektu informacyjnego;
- uzyskiwane w toku postępowania o wydanie zezwolenia na utworzenie funduszu inwestycyjnego oświadczenie podmiotu uprawnionego do badania sprawozdań finansowych o zgodności metod i zasad wyceny aktywów funduszu inwestycyjnego otwartego z przepisami o rachunkowości, a także o zgodności i kompletności tych zasad z przyjętą przez fundusz polityką inwestycyjną;
- opinie podmiotu uprawnionego do badania sprawozdań finansowych funduszu przejmowanego do wyceny i stosunku wymiany w procesie łączenia funduszy;
- uzyskiwanie przez nadzorcę, na żądanie, w toku postępowań o wydanie zgo-
dy/zezwo-
lenia sprawozdań bądź zestawień z systemu rachunkowości;
- uzyskiwane w toku postępowań o wydanie zezwolenia dane ze zbadanego przez biegłego rewidenta sprawozdania finansowego.

W uzupełnieniu do powyższych ustaleń, mając na uwadze konieczność udzielenia odpowiedzi na pytanie (2), należy zaznaczyć, że ujęcie ilościowe w toku analizy roli systemu rachunkowości w nadzorczym aspekcie prewencji nie jest co do zasady możliwe. Można oczywiście domniemywać, że w toku prowadzonych postępowań licencyjnych system rachunkowości stanowi ważną bazę dowodową dla nadzorcy, na co wskazują uzyskane wyniki badań przepisów ustawy o funduszach inwestycyjnych. Niemniej jednak nie można w tym zakresie pomijać okoliczności, że część tych postępowań związana jest z procesem uzyskiwania zezwolenia na utworzenie nowego FIO bądź subfunduszu. W takim przypadku wydawane są oświadczenia atestacyjne przez biegłego rewidenta, stanowiące formę realizacji funkcji kontrolnej *ex ante*, w dosyć szczególnych okolicznościach, przed momentem otwarcia ksiąg rachunkowych funduszu/subfunduszu. W pozostałych przypadkach niewykłuczone jest uzyskiwanie

dotychczasowych danych, niezbędnych do oceny bieżących stanów faktycznych, jednak wydaje się, że uogólnianie przedmiotowej kwestii nie znajduje uzasadnienia, przede wszystkim ze względu na potencjalnie precedensowy charakter każdej sprawy. Można za to z pewnym przybliżeniem stwierdzić, że system rachunkowości jest wykorzystywany w około 50% typów spraw prewencyjnych określonych w ustawie o funduszach inwestycyjnych.

(3) Czy i na ile metodologia systemu rachunkowości determinuje rozpoznawanie nieprawidłowości na rynku funduszy inwestycyjnych otwartych?

(4) Jaki jest udział informacji przekazywanych do nadzoru, pochodzących z systemu rachunkowości w ogólnej masie przesyłanych danych?

(5) Czy i w jakim stopniu system rachunkowości wspiera postępowania kontrolne?

W celu odpowiedzi na pytanie (3) zastosowano metodę analizy przepisów prawa (ustawa o funduszach inwestycyjnych, rozporządzenie w sprawie okresowych sprawozdań oraz bieżących informacji dotyczących działalności i sytuacji finansowej towarzystw funduszy inwestycyjnych i funduszy inwestycyjnych dostarczanych przez te podmioty Komisji Nadzoru Finansowego) oraz materiałów udostępnionych przez KNF na stronie internetowej (www.knf.gov.pl). Analiza ta wykazała, w odniesieniu do warstwy metodologicznej systemu rachunkowości i jej wykorzystywania do rozpoznawania nieprawidłowości na rynku FIO, co następuje.

Ustalono, że przekazywane do KNF raporty dotyczące:

- przekroczeń ograniczeń inwestycyjnych,
- zdarzeń błędnej wyceny

są bezpośrednio, metodologicznie powiązane z rachunkowością jako taką, a sam fakt kwalifikacji naruszeń w tym zakresie uwarunkowany jest specyficznym wpływem rachunkowości na obszar limitów inwestycyjnych oraz proces wyceny aktywów FIO. Jednocześnie są to dwie podstawowe grupy informacji dla nadzorcy, wskazujące bezpośrednio na naruszenie obowiązujących przepisów prawa lub statutu funduszu inwestycyjnego.

Odnosząc się do raportów dotyczących przekroczeń ograniczeń inwestycyjnych, należy podkreślić, że ograniczenia te, określone w ustawie o funduszach inwestycyjnych, odnoszą się co do zasady do wartości aktywów funduszu (wyjątkiem od tej reguły są jedynie limit na zaciągnięte przez fundusz inwestycyjny otwarte kredyty oraz na pożyczki papierów wartościowych, odniesione do wartości aktywów netto oraz limity określone w odniesieniu do głosów w organach emitenta papierów wartościowych nabywanych przez fundusz) (por. w szczególności art. 93 ust. 1 pkt 5, art. 94 ust. 4, art. 96–108 ustawy o funduszach inwestycyjnych).

Z analizy struktury i zawartości raportów dotyczących przekroczeń ograniczeń inwestycyjnych wynika, że kwestia kwalifikacji powołanych przekroczeń została uwarunkowana zasadą memoriału, która poprzez ujmowanie nabywanych aktywów w dniach zawierania transakcji powoduje czasowe zawyżanie wartości aktywów funduszu przez nierozliczone płatności osadzone w obszarze rozrachunków. Opisano

w przepisach również sytuację, w której powstałoby przekroczenie ograniczeń inwestycyjnych podlegające raportowaniu, a następnie, wskutek zawarcia transakcji na innym składniku lokat, doszłoby do czasowego dostosowania tego przekroczenia, a następnie do kolejnego przekroczenia, w wyniku rozliczenia tej transakcji. Tym samym ogląd nadzorczy został przez ustawodawcę całościowo uwarunkowany przez metodykę samego systemu rachunkowości. Jest to tym istotniejsze, że dotyczy wprost naruszenia przepisów ustawy o funduszach inwestycyjnych przez FIO, gdzie okazuje się, że rachunkowość została posadowiona jako czynnik determinujący kwalifikację takiego naruszenia.

Analogiczna analiza odnosi się do raportów o zdarzeniach błędnej wyceny w FIO. Analiza zawartości raportu wskazuje na bardzo detaliczne podejście do zagadnienia. Ustawodawca w tym zakresie wymienił szczegółowy katalog ewentualnych przyczyn zaistnienia błędu, którymi są w szczególności niezastosowanie się pracowników do obowiązujących procedur, nieprawidłowe funkcjonowanie systemu informatycznego służącego do prowadzenia rachunkowości funduszu czy wręcz pomyłka pracownika. Na tej podstawie można wnioskować, że powyższy raport zdecydowanie dotyczy obszaru funkcji kontrolnej rachunkowości w ujęciu modelu E. Burzym.

Odpowiedź na pytanie (4) możliwa jest jedynie na płaszczyźnie związanej z obowiązującymi przepisami prawa. Ze względu na ograniczony dostęp do danych brak jest możliwości ustalenia, które typy informacji stanowiły dominantę w praktyce nadzorczej. Zważywszy na powyższe ograniczenie, przeprowadzono analizę obowiązujących przepisów prawa (ustawa o funduszach inwestycyjnych, rozporządzenie w sprawie okresowych sprawozdań oraz bieżących informacji dotyczących działalności i sytuacji finansowej towarzystw funduszy inwestycyjnych i funduszy inwestycyjnych dostarczanych przez te podmioty Komisji Nadzoru Finansowego). W jej toku uwzględniono również formularze elektronicznego systemu przekazywania informacji (ESPI). W ten sposób zidentyfikowano podzbiór informacji przypisanych do FIO, przekazywanych obligatoryjnie do KNF.

W efekcie zidentyfikowano 46 rodzajów raportów bieżących, informacji bieżących i sprawozdań okresowych przekazywanych przez FIO do KNF. Ze wskazanych powyżej raportów, informacji i sprawozdań 39 rodzajów przekazywanych jest do KNF bezpośrednio przez FIO, siedem zaś przez zarządzające nimi towarzystwa funduszy inwestycyjnych.

Zważywszy na fakt znaczących nieraz różnic w pojemności informacyjnej analizowanych raportów, informacji i sprawozdań, przeprowadzono na podstawie formularzy ESPI analizę liczby raportowanych pól danych, gdzie dane pole odpowiada jednej komórce formularza. W tym zakresie w toku badania ujawniono jednostkowe przypadki, gdy, mimo że raportowano literalnie jedno pole danych, w polu tym zamieszczano jako załącznik cały dokument (np. prospekt informacyjny lub tekst umowy). W ten sposób aproksymowano liczbę raportowanych „pól” danych na około 1927. Dalsza analiza ich zawartości doprowadziła do konkluzji, że dane zawarte w 1829 polach danych pochodzą z systemu rachunkowości (94,91% pól danych) oraz

że informacje raportowane do KNF w 70% raportów bieżących są później odzwierciedlane w przekazywanych sprawozdaniach okresowych (finansowych i kwartalnych).

Odpowiedź na pytanie (5) wymaga dokładnej analizy przepisów ustawy o funduszach inwestycyjnych, ustawy o nadzorze nad rynkiem kapitałowym, informacji publikowanych w sprawozdaniach z działalności Komisji Nadzoru Finansowego. Przedmiotowa analiza wskazuje na dwa podstawowe obszary kontroli, jakimi są zgodność działalności lub sytuacji finansowej kontrolowanego z przepisami prawa i innymi dokumentami (ustawa o nadzorze nad rynkiem kapitałowym, art. 27 ust. 1).

Dodatkowo, zgodnie z analizowaną ustawą, ustaleń kontroli dokonuje się w szczególności na podstawie zebranych w toku kontroli dokumentów oraz danych i informacji zamieszczonych w systemach informatycznych kontrolowanego. W tym obszarze można zidentyfikować system rachunkowości realizujący funkcję kontrolną, poprzez zapewnienie poprawności i spójności informacji mogących służyć za podstawę do ustaleń kontroli.

(6) Czy metodologia systemu rachunkowości stanowi wsparcie dla dowodzenia naruszeń w postępowaniach administracyjnych?

(7) Jaki jest udział sankcji związanych z systemem rachunkowości w ogólnej strukturze sankcji?

Pytanie (6) zawiera w sobie dodatkowy odnośnik do pytania (4), w ramach którego wskazano na naruszenia ograniczeń inwestycyjnych oraz błędy w wycenie jako obszary, w których metodologia systemu rachunkowości ma bezpośredni wpływ na rozpoznanie naruszenia. Na tej podstawie można wnioskować, że skoro wpływa na identyfikację naruszenia, to również na procesy związane z dowodzeniem zaistnienia takiego naruszenia w postępowaniu administracyjnym. Jednocześnie, co stanowi także odpowiedź na pytanie (7), ustalono, że na 18 upubliczniczonych sankcji tylko trzy dotyczyły wprost zagadnień związanych z systemem rachunkowości, a dwie kwestii przekroczeń ograniczeń inwestycyjnych, rozpoznawanych, jak to wykazano wcześniej, przez pryzmat metodologii systemu rachunkowości.

Wydaje się, że w odniesieniu do powyższych pytań ważne będzie stwierdzenie, iż w przypadku postępowania administracyjnego zapotrzebowanie nadzorcy na informacje, zestawienia i dokumenty z rachunkowości może być analogiczne jak w toku działań prewencyjnych czy nadzorczych. Niestety, niemożliwa do ustalenia jest faktyczna skala takich działań KNF.

Reasumując powyższe rozważania, można wskazać, że pozytywnie zweryfikowano hipotezę badawczą odnoszącą się do zagadnienia determinowania funkcjonowania FIO przez fakt, iż są to podmioty poddane nadzorowi państwowemu. Od samego początku działalności, wyznaczonego utworzeniem FIO, poprzez bieżącą jego działalność, podmiot ten pozostaje pod wpływem państwowego organu nadzoru, jakim jest KNF. Stan ten pośrednio wpływa na charakter samego systemu rachunkowości FIO. System ten staje się dla nadzorcy wsparciem, z jednej strony informacyjnym, z drugiej zaś, również poprzez swoją metodologię odzwierciedloną w funkcji kontrolnej, wchodzi w siatkę pojęciową nadzoru jako jego immanentna część (kontrola).

3. Model E. Burzym a system rachunkowości funduszy inwestycyjnych otwartych

Opis systemu rachunkowości FIO w konwencji zaproponowanej przez E. Burzym, dla zrealizowania celu niniejszych rozważań, powinien przynieść odpowiedź na pytanie, czy konwencja ta daje opis kompletny. Innymi słowy, czy wszystkie elementy systemu rachunkowości FIO, uwzględniając jego nadzorczy charakter, są odpowiednio ujęte i opisane w schemacie zastosowanym przez E. Burzym.

Metodyka badania obejmuje określenie, czy system ten spełnia cechy wymienione przez E. Burzym (uniwersalizm, elastyczność i podmiotowość) oraz czy jego zadania można wyczerpująco opisać w konwencji trzech funkcji: kontrolnej, analitycznej i informacyjnej. Przed przejściem do tego etapu niezbędne będzie również uzyskanie odpowiedzi na pytanie dotyczące merytorycznej słuszności posługiwania się określeniem „system rachunkowości funduszy inwestycyjnych otwartych” w kontekście postulatów E. Burzym o wieloaspektowej elastyczności samego systemu rachunkowości.

3.1. Cechy i metoda systemu rachunkowości funduszy inwestycyjnych otwartych a model E. Burzym

Uniwersalizm

Mimo postulatów o uniwersalnym charakterze systemu rachunkowości, w praktyce w Polsce mamy w tym zakresie do czynienia z regulacyjnym rozdrobnieniem o charakterze podmiotowym. Tym samym wyodrębnione zostało pojęcie rachunkowości funduszy inwestycyjnych, potwierdzone ostatecznie w obszarze regulacyjnym poprzez umieszczenie w ustawie o rachunkowości delegacji dla ministra finansów do wydania rozporządzenia w sprawie szczególnych zasad rachunkowości funduszy inwestycyjnych.

Należy w tym kontekście podkreślić, że charakteryzując cechy systemu rachunkowości, podnosi się, że jest ona systemem uniwersalnym i elastycznym, a tym samym posiadającym zdolność do dostosowywania się do specyfiki i warunków działania każdego podmiotu gospodarującego oraz zdolność do równoległego pełnienia różnych funkcji i zadań szczegółowych wyodrębnionych w ramach celu ogólnego (Burzym, 1980). Na tym tle dyskusyjne może wydawać się wydzielenie systemu rachunkowości funduszy inwestycyjnych, w tym również funduszy inwestycyjnych otwartych, z ogólnie pojmowanej rachunkowości. W literaturze wskazuje się jednak w tym zakresie możliwość występowania specyficznych obszarów rachunkowości, określanych mianem rachunkowości branżowych (Sojak, 2011). Postrzeganie to nie powinno kolidować z ogólnym postulatem uniwersalizmu samej rachunkowości.

Można również na marginesie nadmienić, że ogólne porównanie polskiego systemu rachunkowości FIO z regulacjami międzynarodowymi, takimi jak w szczególności:

Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (IAS, IFRS) oraz Amerykańskie Standardy Rachunkowości (US GAAP) skłania do wniosku, iż istnieje sporo paraleli pomiędzy tymi systemami. Obserwowalne są one zarówno na gruncie sprawozdawczości finansowej (specyficzna struktura bilansu i rachunku wyników z operacji), jak i pryncypiów wyceny (wartość godziwa). Zważywszy na fakt, że polskie FIO rozpoczęły pierwotnie swoją działalność (jako fundusze powiernicze) w ramach grup kapitałowych podmiotów amerykańskich, możliwe jest w tym zakresie doszukiwanie się źródeł części polskich rozwiązań szczegółowych w obszarze rachunkowości FIO w US GAAP. Jest to odrębne, niewątpliwie ciekawe wyzwanie badawcze na przyszłość.

Mając na uwadze prowadzone rozważania, istotne staje się przeprowadzenie analizy porównawczej cech i zasad systemu rachunkowości pojmowanego ogólnie z tymi wskazanymi w przepisach szczególnych regulujących rachunkowość funduszy inwestycyjnych. Wyniki analizy zaprezentowano w tabeli 3.

Tabela 3. Analiza porównawcza wyodrębnionych systemów rachunkowości

Badana cecha/zasada /część składowa		System rachunkowości Badane przepisy: ustawa o rachunkowości	System rachunkowości funduszy inwestycyjnych Badane przepisy: rozporządzenie w sprawie szczególnych zasad rachunkowości funduszy inwestycyjnych
Systemowy charakter rachunkowo- ści	Ewidencja	– Art. 4 ust. 3 pkt 1–4 – Rozdział 2	– Par. 3 – Rozdział 2 – Rozdział 3
	Rachunek kosztów	– Art. 28 ust. 3–4a, 8 – Art. 35 ust. 2	– Par. 19 – Par. 20 – Par. 21 pkt 3
	Sprawozdaw- czość finansowa	– Rozdział 5 – Rozdział 6 – Załączniki do ustawy	– Rozdział 5 – Załączniki do rozporządzenia
Zasady rachunkowo- ści	Zasada kontynuacji działania	Art. 5 ust. 2	Załączniki do rozporządzenia
	Zasada memoriału	Art. 6 ust. 1	– Par. 11 – Par. 16
	Zasada współmierności	Art. 6 ust. 2	Ogólna norma ustawowa, niepo- wtarzana ani nieregulowana od- rębnie na poziomie przepisów rozporządzenia

Badana cecha/zasada /część składowa		System rachunkowości Badane przepisy: ustawa o rachunkowości	System rachunkowości funduszy inwestycyjnych Badane przepisy: rozporządzenie w sprawie szczególnych zasad rachunkowości funduszy inwestycyjnych
	Zasada ciągłości	Art. 5 ust. 1	Par. 3 pkt 1 zawierający odwołania do art. 4 ust. 3 oraz art. 10 ustawy o rachunkowości
	Zasada ostrożnej wyceny	Art. 7 ust. 1	Par. 13
	Zasada przewagi treści nad formą	Art. 4 ust. 2	Ogólna norma ustawowa, niepowtarzana ani nieregulowana odrębnie na poziomie przepisów rozporządzenia
	Zasada istotności	Art. 4 ust. 4	– Par. 32 – Załączniki do rozporządzenia
	Zasada prawdziwego i rzetelnego obrazu	Art. 4 ust. 1	Ogólna norma ustawowa, niepowtarzana ani nieregulowana odrębnie na poziomie przepisów rozporządzenia
Rozwiązania szczególne			Przekazywanie depozytariuszowi dokumentacji, o której mowa w art. 10 ustawy o rachunkowości
			Dodatkowe składowe ksiąg rachunkowych
			Szczególne zasady ujmowania aktywów (metoda FIFO, odrębne regulacje dla transakcji przy zobowiązaniu się do odkupu)
			Szczególne zasady wyceny w wartości godziwej (odniesienie do dnia wyceny i rynku aktywnego, wybór rynku głównego, godzina pobierania kursów z aktywnego rynku)
			Odrębna konstrukcja sprawozdań finansowych

Źródło: badanie własne – analiza ustawy o rachunkowości i rozporządzenia w sprawie szczególnych zasad rachunkowości funduszy inwestycyjnych.

Wyniki powyższego badania wskazują, że można zaryzykować stwierdzenie, iż legislacyjne wydzielenie systemu rachunkowości funduszy inwestycyjnych nie nosi znamion kreowania autonomicznego podsystemu rachunkowości z odrębnymi podstawami metodologicznymi. Można wskazać, że jest to nadal uniwersalny system

rachunkowości, wzbogacony o szczegółowe doprecyzowania wynikające ze specyfiki codziennej działalności funduszy inwestycyjnych. W tym kontekście system ten mieści się w ramach modelu E. Burzym. Dzięki tym konkluzjom możliwa staje się pozytywna weryfikacja drugiej hipotezy pomocniczej, wskazującej, że wyodrębnienie systemu rachunkowości funduszy inwestycyjnych nie ma charakteru w pełni autonomicznego względem rachunkowości jako takiej i uwarunkowane jest przede wszystkim kwestiami legislacyjnymi.

Elastyczność

Rozważania w przedmiocie elastyczności systemu rachunkowości FIO prowadzą do sprzecznych wniosków. Z jednej strony, w ujęciu modelu E. Burzym, elastyczność ta ma charakter zarówno podmiotowy, jak i przedmiotowy. O ile elastyczność przedmiotowa, rozumiana jako możliwość rozszerzania ewidencji od strony przedmiotowej, jak i jej szczegółowości, nie powinna budzić w odniesieniu do FIO większych zastrzeżeń, o tyle już elastyczność podmiotowa już nieszczególnie. Niełatwo bowiem wykazać, że możliwość stosowania rachunkowości w każdym podmiocie gospodarującym znajduje zastosowanie do systemu ograniczonego właśnie ze względów podmiotowych. Należy tę sytuację traktować jednak jako istotne ograniczenie samego systemu rachunkowości FIO, postrzeganego przez pryzmat szczególnych regulacji adresowanych tylko do tej grupy podmiotów, a nie czynnik rzutujący w jakikolwiek sposób na uzyskanie pełni opisu w ujęciu modelu E. Burzym.

Podmiotowość

Model E. Burzym łączy podmiotowość systemu rachunkowości ze strukturą gospodarki narodowej, wskazując na takie kryteria rozgraniczenia działalności gospodarczej, jak własność czy dysponowanie. W tym kontekście można zauważyć, że omawiany system rachunkowości FIO niewątpliwie cechuje się tak pojętą podmiotowością. Sam fundusz jest wyodrębniony na bazie regulacji prawnych i posiada osobowość prawną. Wszelka sprawozdawczość również jest sporządzana z punktu widzenia funduszu wyodrębnionego podmiotowo, a uzyskane w ten sposób dane mogą podlegać dalszemu przekształcaniu i agregacji na różnych poziomach.

Metoda bilansowa

Odnosząc się do wskazanych wcześniej walorów metody bilansowej, którymi są w szczególności zapewnienie wewnętrznej spójności, samokontroli i bilansowania się wielkości występujących w systemie rachunkowości, należy podkreślić charakter tej metody na poziomie FIO. Wskazane walory są dodatkowo wzmacniane przez wiele powiązań zewnętrznych, takich zwłaszcza jak powiązanie FIO z depozytariuszem, wydającym zapewnienie o prawidłowości wyceny wartości aktywów netto na jednostkę uczestnictwa w dniach wyceny oraz odrębne oświadczenie potwierdzające

poprawność wykazywanego w sprawozdaniu finansowym funduszu majątku. W taki sposób, dzięki metodzie bilansowej, możliwe staje się dostarczanie informacji liczbowych dotyczących w szczególności stanu majątkowego i finansowego funduszu na określony moment czasowy.

Dalsze rozważania dotyczące modelu E. Burzym i jego zastosowania do opisu systemu rachunkowości FIO dotyczą kwestii funkcji samego systemu.

3.2. Funkcje systemu rachunkowości funduszy inwestycyjnych otwartych a model E. Burzym

W celu dokładnego zidentyfikowania kompletnego katalogu zadań systemu rachunkowości FIO oraz przypisania go do funkcji zdefiniowanych w modelu E. Burzym przeprowadzono analizę obowiązujących przepisów prawa – ustawy o funduszach inwestycyjnych. Wyniki analizy przedstawiono w tabeli 4.

Tabela 4. Zadania systemu rachunkowości funduszy inwestycyjnych otwartych w konwencji funkcji systemu rachunkowości w modelu E. Burzym

Ujęcia		Funkcja informacyjna	Funkcja kontrolna	Funkcja analityczna
Ujęcie nadzorcze	Prewencja	Uzyskiwanie przez KNF w toku postępowań licencyjnych sprawozdań bądź zestawień z systemu rachunkowości	Oświadczenia atestacyjne biegłego rewidenta do systemu zarządzania ryzykiem	Możliwość odpowiedniego interpretowania treści, przyczyn i skutków zdarzeń gospodarczych oraz analizy związków przyczynowo-skutkowych między rezultatami działalności FIO a czynnikami, które te rezultaty kształtują
			Oświadczenia atestacyjne biegłego rewidenta do prospektu informacyjnego	
			Opinie biegłego rewidenta do wyceny i stosunku wymiany w procesie łączenia funduszy	
	Interwencja	Realizacja obowiązków informacyjnych przez FIO wobec KNF	Realizacja obowiązków informacyjnych przez biegłych rewidentów wobec KNF	
			Odbieranie przez inspektora nadzoru TFI od podmiotu uprawnionego do badania sprawozdań finansowych dokonującego badania lub przeglądu sprawozdań finansowych funduszy inwestycyjnych oświadczeń dotyczących niezależności i niezależności biegłych rewidentów	

Tabela 4. Zadania systemu rachunkowości funduszy inwestycyjnych otwartych w konwencji funkcji systemu rachunkowości w modelu E. Burzym (*ciąg dalszy*)

Ujęcia		Funkcja informacyjna	Funkcja kontrolna	Funkcja analityczna
Ujęcie nadzorcze	Interwencja	Realizacja obowiązków informacyjnych przez depozytariuszy wobec KNF	Realizacja przez FIO obowiązku uzgadniania z depozytariuszem modeli i metod wyceny aktywów	
			Realizacja czynności nadzorczych ze strony depozytariusza, m.in. w obszarze prawidłowości wyceny aktywów funduszu	
			Wydawanie przez depozytariusza do sprawozdania finansowego oświadczenia dotyczącego aktywów funduszu	
	Przekazywanie informacji na żądanie KNF	Kontrole ze strony KNF		
		Zapewnienie poprzez system kontroli wewnętrznej terminowości i kompletności przekazywanych sprawozdań finansowych sporządzanych przez FIO, a także pozostałych przekazywanych raportów i informacji		
Ingerencja	Uzyskiwanie przez nadzorcę w toku postępowań administracyjnych sprawozdań bądź zestawień z systemu rachunkowości	Wsparcie nadzoru poprzez system rachunkowości dzięki jego metodologii i możliwości pełnienia funkcji dowodowych w postępowaniach administracyjnych		
Ujęcie rynkowe		Przekazywanie informacji dotyczących FIO różnym odbiorcom, w tym: uczestnikom, kontrahentom, pracownikom i członkom organów towarzystwa funduszy inwestycyjnych, podmiotów obsługującym fundusz.		

Źródło: badanie własne – analiza przepisów ustawy o funduszach inwestycyjnych.

Przeprowadzona analiza przepisów ustawy o funduszach inwestycyjnych, które wyniki zaprezentowano w tabeli 4, wraz z wcześniejszymi rozważaniami dotyczącymi cech systemu rachunkowości FIO i stosowanych w nim metod, prowadzą do wniosku, że możliwe jest stwierdzenie o pozytywnej weryfikacji ostatniej z postawionych hipotez pomocniczych. Innymi słowy, model rachunkowości E. Burzym może zostać zastosowany jako wyczerpujące narzędzie opisu systemu rachunkowości funduszy inwestycyjnych otwartych.

Podsumowanie

Przeprowadzone analizy pozwalają na udzielenie twierdzącej odpowiedzi na postawione podstawowe pytanie badawcze. System rachunkowości funduszy inwestycyjnych otwartych niewątpliwie może być w sposób kompletny opisany przy wykorzystaniu modelu E. Burzym. Jednocześnie, ponieważ funkcjonowanie samych funduszy inwestycyjnych otwartych jest zdeterminowane faktem objęcia ich przez nadzór państwowy, również sam system rachunkowości tych podmiotów, rozpatrywany w konwencji zaproponowanej przez E. Burzym, wydaje się nieodłącznie spleciony z nadzorem.

Istotne punkty łączące model E. Burzym z systemem rachunkowości FIO to przede wszystkim cechy samego systemu, takie jak uniwersalizm, elastyczność i podmiotowość oraz determinująca go metoda bilansowa. W ujęciu funkcjonalnym widoczne są ściśle związki z nadzorem, przede wszystkim w obrębie funkcji kontrolnej rachunkowości, której opis zaproponowany przez E. Burzym koreluje z siatką pojęciową kontroli mieszczącą się w ramach szerszego pojęcia nadzoru.

Należy podkreślić, że przeprowadzone badania wykazały bezsprzecznie, iż klasyczny model systemu rachunkowości E. Burzym nadal zachowuje aktualność jako istotne narzędzie opisu i analizy cech systemu rachunkowości współcześnie funkcjonujących, innowacyjnych podmiotów takich, jak fundusze inwestycyjne otwarte.

Literatura

- Bigo T. (1964), *Z problemów kontroli nad administracją terenową*, „Kontrola Państwowa”, nr 5.
- Boć J. (red.) (2003), *Prawo administracyjne*, Wydawnictwo Kolonia Limited.
- Bogacz-Miętko O. (2011), *Kompendium wiedzy o nadzorze i kontroli nad przedsiębiorstwem*, Wydawnictwo CeDeWu.pl, Warszawa.
- Bojańczyk M. (2005), *Fundusze inwestycyjne jako uczestnicy rynku kapitałowego*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa.
- Borowski G. (2011), *Rynek funduszy inwestycyjnych w Unii Europejskiej*, Wydawnictwo CeDeWu.pl., Warszawa.
- Burzym E. (1980), *Rachunkowość przedsiębiorstw i instytucji*, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Kraków.

- Creswell J.W. (2013), *Projektowanie badań naukowych. Metody jakościowe, ilościowe i mieszane*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Daniluk D., Niemierka S. (2005), *Polski system bankowy, stan i perspektywy*, „Bank i Kredyt”, nr 9.
- Davies H. (2010), *Globalny nadzór i regulacja sektora finansowego*, PWN, Warszawa.
- Dawidowicz W. (1970), *Zagadnienia ustroju administracji państwowej w Polsce*, PWN, Warszawa.
- Dobja M. (2005), *Teoria rachunkowości w zarysie*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków.
- Fedorowicz M. (2013), *Nadzór nad rynkiem finansowym Unii Europejskiej*, Difin, Warszawa.
- Gmytrasiewicz M. (2008), *Rachunkowość. Podstawowe założenia i zasady*, Difin, Warszawa.
- Homplewicz J. (1965), *Ogólne zagadnienia prawne kontroli*, „Kontrola Państwowa”, nr 3.
- Jaruga A., Marcinkowski J., Marcinkowska M. (1994), *Rachunkowość banków komercyjnych*, CEiRB Olympos, Warszawa.
- Jarugowa A. (1993), *Rachunkowość finansowa*, RaFiB, Łódź.
- Jarugowa A., Skowroński J. (1986), *Rachunek kosztów w systemie informacyjnym przedsiębiorstwa*, wyd. trzecie zmienione, PWE, Warszawa.
- Jędrzejewski S. (2000), *Kontrola administracji*, Terra, Poznań.
- Kałużny S. (2008), *Kontrola wewnętrzna. Teoria i praktyka*, PWE, Warszawa.
- Kałużny S. (1997), *Nadzór i kontrola w przedsiębiorstwie*, Centrum Szkoleniowo-Wydawnicze, Warszawa.
- Klimas M. (1986), *Podstawowe instrumenty kontroli*, PTE, Warszawa.
- Kuc B. (2009), *Kontrola jako funkcja zarządzania*, Diffin, Warszawa.
- Kuc B. (1987), *Kontrola w systemie zarządzania*, PWE, Warszawa.
- Kulesza T. (2002), *Nadzór korporacyjny a zarządzanie spółką kapitałową*, Wydawnictwo LexisNexis, Warszawa.
- Marecki J. (1989), *Zarys teorii kontroli gospodarczej*, Drukarnia Politechniki Warszawskiej, Warszawa.
- Matuszewicz J. (1985), *Rachunkowość przedsiębiorstw przemysłowych*, wyd. trzecie zmienione, PWE, Warszawa.
- Messner Z. (1994), *Teoretyczne podstawy rachunkowości (szkolenie dla kandydatów na biegłych rewidentów)*, SKwP, Zarząd Główny, Warszawa.
- Micherda B. (2004), *Współczesna rachunkowość w kreowaniu wiarygodnego obrazu działalności jednostki gospodarczej*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków.
- Moeller R. (2011), *Nowoczesny audyt wewnętrzny*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa.
- Mroczkowski R. (2011), *Nadzór nad funduszami inwestycyjnymi*, Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska, Warszawa.
- Niewiadoma M. (2007), *Wielopoziomowy system kontroli banków*, Wydawnictwo CeDeWu.pl, Warszawa.
- Olchowicz I. (2000), *Podstawy rachunkowości*, Diffin, Warszawa.
- Peché T. (1988), *Teoretyczne podstawy rachunkowości*, PWE, Warszawa.
- Siwoń B. (1977), *Informacyjna funkcja rachunkowości*, PWE, Warszawa.
- Siwoń B. (1973), *Kontrola gospodarcza przedsiębiorstwa przemysłowego*, Towarzystwo Wolnej Wszechnicy Polskiej, Warszawa.
- Skrzywan S. (1973), *Teoretyczne podstawy rachunkowości*, wyd. czwarte, PWE, Warszawa.
- Skrzywan S., Fedak Z. (1966), *Rachunkowość w przedsiębiorstwie przemysłowym*, wyd. czwarte, PWE, Warszawa.
- Sojak, S. (2011), *Rachunkowość przymiotnikowa*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, t. 62 (118), SKwP, Warszawa.
- Stadtmüller R. (1974), *Podstawy rachunkowości*, PWN, Warszawa, Wrocław.
- Stadtmüller R., Jagiełło S. (1989), *Rachunkowość w przedsiębiorstwie przemysłowym*, PWN, Warszawa, Wrocław.
- Starościak J. (1978), *Prawo administracyjne*, PWN, Warszawa.
- Sylwestrzak A. (2004), *Kontrola administracji publicznej w III Rzeczypospolitej Polskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.

- Sztajerwald Z. (1970), *Podstawy teorii i organizacji kontroli*, PTE, Warszawa.
- Wasyłko M. (2001), *Kontrola finansowa jako system optymalizacji procesów gospodarczych*, Wyższa Szkoła Finansów, Bankowości i Ubezpieczeń im. prof. Janusza Chechlińskiego, Łódź.
- Wojciechowski E. (1970), *Teoretyczne podstawy rachunkowości przedsiębiorstw przemysłowych*, wyd. drugie, PWN, Oddział w Łodzi, Łódź.

Akty prawne

- Rozporządzenie Ministra Finansów z 22 maja 2013 r. w sprawie prospektu informacyjnego funduszu inwestycyjnego otwartego i specjalistycznego funduszu inwestycyjnego otwartego oraz wyliczania wskaźnika zysku do ryzyka tych funduszy, Dz.U. 2013, poz. 673 (rozporządzenie o prospekcie informacyjnym).
- Rozporządzenie Ministra Finansów z 1 września 2009 r. w sprawie okresowych sprawozdań oraz bieżących informacji dotyczących działalności i sytuacji finansowej towarzystw funduszy inwestycyjnych i funduszy inwestycyjnych dostarczanych przez te podmioty Komisji Nadzoru Finansowego, Dz.U. 2009, nr 156, poz. 1235 (rozporządzenie o obowiązkach informacyjnych).
- Rozporządzenie Ministra Finansów z 30 kwietnia 2013 r. w sprawie sposobu, trybu oraz warunków prowadzenia działalności przez towarzystwa funduszy inwestycyjnych, Dz.U. 2013, poz. 538 (rozporządzenie w sprawie trybu działania towarzystw).
- Rozporządzenie Ministra Finansów z 24 grudnia 2007 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości funduszy inwestycyjnych, Dz.U. 2007, nr 249, poz. 1859 (rozporządzenie o rachunkowości funduszy inwestycyjnych).
- Ustawa z 29 lipca 2005 r. o nadzorze nad rynkiem kapitałowym, Dz.U. 2005, nr 183, poz. 1537; Dz.U. 2006, nr 157, poz. 1119, nr 170, poz. 1217; Dz.U. 2007, nr 50, poz. 331; Dz. U. 2009, nr 18, poz. 97, nr 165, poz. 1316; Dz.U. 2011, nr 234, poz. 1391; Dz.U. 2012, poz. 1385.
- Ustawa z 27 maja 2004 r. o funduszach inwestycyjnych, tekst jednolity Dz.U. 2014, poz. 157.

Źródła internetowe

- http://bip.knf.gov.pl/?l=/Komisja/050_Kary/kary.html<http://www.iosco.org>
- http://www.knf.gov.pl/dla_ryнку/espi/index.html
- <https://espi.knf.gov.pl/emitent>
- http://www.knf.gov.pl/o_nas/urząd_komisji/sprawozdanie_z_działalności/index.html

